

VECKOBLADET

Särtryck ur VB 2011:36 - 2012:3

Det nya samhället av Erik Kågström

I maj 2007 beslutade EU-parlamentet att en "Third Industrial Revolution" skall ingå i organisationens energimålsättning tillsammans med det tidigare antagna 20-20-20 projektet fram till 2020. Beslutet hade föregåtts av intensiv lobbying av framför allt den amerikanske ekonomen och samhällsdebattören Jeremy Rifkin.

Jeremy Rifkin har en hypotes att stora eko-

nomiska omvälvningar historiskt inträffar när en ny kommunikationsteknologi sammanträffar med ett nytt energisystem. Sålunda gav kolbaserad ångkraft och boktryckarkonsten upphov till den första industriella revolutionen. I början av 1900-talet möjliggjorde kombinationen av elektronisk kommunikation och den oljebaserade förbränningsmotorn den andra industriella revolutionen.

1. Den tredje industriella revolutionen

I dag står vi inför ytterligare en kombination. Internetteknologi och alternativa energiformer bereder mark för en tredje industriell revolution. Rifkin insåg att för att vi människor ska inse vilka möjligheter detta innebär så måste han skapa en berättelse – "a narrative" – som skildrar ett framtida möjligt samhälle. Det har han gjort i ett antal böcker. Den senaste, och nyss utkomna, har titeln "The Third Industrial Revolution. How lateral power is transforming energy, the economy, and the world".

Jeremy Rifkins "Third Industrial Revolution" (TIR) vilar på fem fundament:

1. Övergång till förnyelsebar energi
2. Förvandling av alla byggnader till minikraftverk som samlar förnyelsebar energi på plats.
3. Placering av vätebaserad och annan energilagringsteknik i byggnader och infrastrukturer för lagring av intermittent energi.
4. Anpassning av internetteknologi till ett interaktivt smart elnät där var och en kan köpa el eller sälja av eget överskott.
5. Transportsektorns flottor består av plug-in eller bränslecelldrivna fordon.

Även om energin är central i Rifkins projekt så är de politiska konsekvenserna av den omvälvning han väntar sig lika viktiga. När han talar om "lateral power. transforming the world" handlar det om hans övertygelse att den nuvarande hierarkiska maktstrukturen i världen bygger

på att energikällorna är lokaliserade till vissa ställen i världen. När varje hem och varje byggnad i hans vision blir ett kraftverk kommer det att innebära en radikal omfördelning av makt till förmån för de enskilda individerna. Han tror att den uppväxande internet- och twittergenerationen kommer att välja samarbete i stället för konkurrens, delande i stället för ägande. Rifkins optimistiska syn på framtidsmänniskan blev tydlig i titeln på en av hans tidigare böcker – "The Empathic Revolution".

I den aktuella Occupy-rörelsen kan nog Rifkin skönja bevis för sin optimism. Och nästan som en kommentar till Rifkins idéer skriver Thomas Friedman i NYT 16.11: "Yes, it's true that in the hyperconnected world, in the age of Facebook and Twitter, the people are more empowered and a lot more innovation and ideas will come from the bottom up, not just the top down". I DN stod häromdagen att läsa att de elektroniska kommunikationssätten lett till att nya folk kategorier fått vana och förmåga att uttrycka sig skriftligt.

Undervisningens betydelse försummas inte. Barn skall skolas till biosfärtänkande. Vördnad för och delaktighet i naturen skall bli lika självklart som det kanske en gång var för våra anfäder.

När Jeremy Rifkins försöker sprida sitt budskap rör han sig på en hög internationell nivå. Han har etablerat samarbete med transnationella företag som IBM, Google, General Electric, AEG. Experter

från deras företag ingår i hans team. Han har långa samtal med presidenter och statsministrar. Han får Angela Merkel att stå som värdinna för en middag med honom själv och toppar inom tysk energi- och kommunikationsindustri. Han har förmått de lokala myndigheterna på fyra orter att göra långsiktiga generalplaner för implementering av TIR.

I staden San Antonio i Texas har det lokala kommunägda energibolaget gått i spetsen och avvecklar sitt engagemang i kärnenergi till förmån för alternativa energiformer.

Borgmästaren i Rom Gianni Alemanno leder ett TIR-projekt som skall förvandla Italiens huvudstad till en grön oas.

Prins Albert II i Monaco har också tänt på idén men måste nog hyra mark av grannländerna för att kunna samla solenergi eller vindkraft. Havsbaserad vindkraft är också en möjlighet.

Vilket land i Europa är bäst på långtidsplanering? Enligt Rifkin bör det vara Holland som under århundraden fått planera för att inte översköjas av tidvattenvågor. Vice guvernören Wouter de Jong i Utrecht är eldsjelen bakom ett TIR-projekt som skall göra distriktet till ledande inom EU när det gäller att snabbt ställa om till alternativ energi och nollutsläpp av växthusgaser.

Sedan EU-parlamentet uttalade sitt stöd för TIR i maj 2007 har Rifkin fortsatt

att bearbeta Bryssel. Han har fått stöd från bland annat Europeiska föreningen för små och medelstora företag och Europeiska kooperationen. Men EU-kommissionen är svårflörtad. När dess energikommissarie sammanfattar unionens energiplanering finns bara en TIR-punkt med – satsning på alternativa energiformer.

Det är lätt att bli entusiastisk när man läser Jeremy Rifkin och han har förmodligen en otrolig övertalningsförmåga. Men det finns uppenbara brister i hans koncept. Visserligen framgår det av hans sista bok att han är medveten om att fossil energi, och då framför allt billig olja, snart kommer att vara en bristvara. Generalplanerna för TIR sträcker sig fram till 2050. Och det kommer att behövas fossil energi för att bygga den infrastruktur som projektet bygger på. Kommer den energin att finnas till ett överkomligt pris? I TIR finns inget recept för hur 9 miljarder människor år 2050 skall kunna försörjas med mat utan tillgång på diesel.

Jeremy Rifkin pläderar för ett nytt samhälle med ”collateral power” i motsats till det nuvarande hierarkiska. Men det är uppenbart att han i sin egen aktivitet tillämpar den gamla top-down metoden. I det avseendet kontrasterar TIR mot en annan rörelse nämligen Transition Movement som baseras på enskilda individers arbete på lokalplanet för att skapa ett mera ”resilient” samhälle. Närmare bestämt ett samhälle som klarar av de påfrestningar det kommer att innebära när vi inte längre kan räkna med billig fossil energi. Det finns anledning att återkomma till ”The transition movement”. I Sverige heter rörelsen ”Omställning Sverige” som har en lokalavdelning i Lund med ett femtiotal medlemmar.

Det är förmodligen en fördel med de alternativa energierna att de aldrig kan få samma kvantitet som vi vant oss vid med den fossila. Det betyder att vi måste begränsa utarmningen av naturresurserna.

Många ekonomer tycks anse att mänsklig uppfinningsförmåga och marknadens mekanismer kommer att lösa alla resursproblem. Men vad händer om denna uppfinningsförmåga plötsligt ger upphov till ren, billig energi i oändliga mängder. Kan homo sapiens då låta bli att totalt utarma planeten i sin jakt efter prylar och status på bekostnad av övriga levande varelser och organismer? Och det otänkbara har kanske redan hänt. Den 28 oktober i år demonstrerade den italienska ingenjören

och uppfinnaren Mario Rossi vid universitetet i Bologna en konstruktion där små mängder nickelpulver tillsammans med en liten mängd väte och någon katalysator under fem timmar kunde leverera 470 kW på ett sätt som bara tycks kunna förklaras av att en kärnreaktion ägt rum – med andra ord en kall fusion. Det är ungefär vad en 3 mW vindturbin levererar i snitt. Vetenskapsjournalister (bl.a. Mats Lewan från Ny Teknik) och en anonym potentiell köpare var närvarande vid demonstrationen. Apparaten kallas eCat (Energy catalyzer). Köparen förklarade sig vara nöjd med resultatet och köpte produkten. Det ryktas att köparen kan vara en militär enhet i USA, eventuellt SPAWAR - US Navy's Space and Naval Warfare Systems Command eller DARPA – Defense Advanced Research Project Agency.

Fig.1 Andrea Rossi framför 1 megaW eCat

Vid en tidigare demonstration av en mindre modell av eCat den 29 mars 2011 var två svenska fysikprofessorer närvarande – Hanno Essén och Sven Kullander. De har sedan skrivit en rapport om sina iakttagelser i Ny Teknik. Deras slutsats blev att den värmeutveckling som skett i den demonstrerade apparaten endast kan förklaras av att en kärnreaktion ägt rum, en kall fusion m.a.o.

Fig. 2. Mario Rossi demonstrerar en liten modell av eCat för Hanno Essén och Sven Kullander

Om eCat inte är en bluff, vilket många skeptiker tror, så är det naturligtvis en stor händelse med konsekvenser som är svåra att överblicka. Enligt Rossi kan eCat i sin nuvarande form endast utvinna energi

i form av värme. För elektricitet krävs högre temperaturer men det är ett problem som kan lösas. Eftersom eCat kan tillverkas i små modeller med kapacitet för 5-10 kW skulle principen passa bra i Rifkins modell för distribuerad energiproduktion. Jag skall hålla VB:s läsare informerade om vad som händer med eCat-projektet. (VB Nr 36 - 2011-11-18)

2. Ett ekonomiskt credo

År 594 före Kristus valdes atenaren och poeten Solon till archont och en av Greklands Sju Vise. Han stiftade en lag – seisachtheia - som innebar att alla skulder avskrevs. För skuldsättning som lett till slaveri gällde påbudet också retroaktivt.

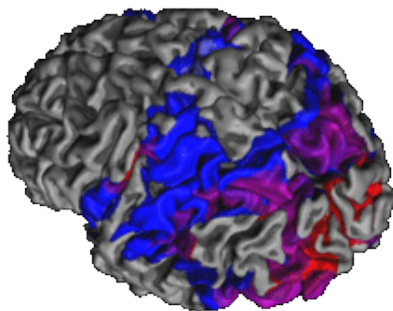

Solon 638 – 558 f. Kr.

Något liknande är kanske det enda som skulle kunna rädda medborgarna i PIIGS-länderna från långvarigt skuldslateri och förhindra att Europa sjunker djupare i skuldmoraset. Men världen styrs i dag inte av vise män utan av Marknaden.

I min strävan att förstå det som händer i världen har jag ibland tänkt att jag kanske borde skaffa mig någon form av ekonomisk utbildning. Men efter att ha läst den australiensiska ekonomen Steve Keens bok ”Debunking Economics. The naked emperor dethroned?” (Ung. Den nyklassiska ekonomin avslöjad...) stärktes jag i min uppfattning att klassisk eller nyklassisk ekonomi inte är något bra hjälpmedel för sanningssökare. Så jag förlitar mig på intuition och en gnuttu logik när jag försöker utvärdera världshändelserna. Keens bok är en utökad och uppdaterad upplaga av en bok som först kom ut 2001. I boken avfärdas steg för steg de modeller och falska förutsättningar som den nyklassiska ekonomin bygger på. Ur vetenskaplig synpunkt säger

Keen att denna ekonomi ligger på samma nivå som astronomin före Kopernikus och Galilei. Han nämner de alternativa ekonomiska skolor som finns. De är alla kritiska mot den nyklassiska skolan men ignorerar varandra vilket gör att det inte uppstått någon samlad opposition. Nu har läkarvetenskapen också börjat ifrågasätta den nyklassiska ekonomin. Dr Paul Glimcher vid neuroekonomiskt centrum, New York University har vid försök på hjärnor förgäves sökt finna bekräftelse på nytomaximation, en hörnspelare i nyklassisk ekonomi.

Ännu inga tecken på nytomaximation

Mitt nuvarande ekonomiska credo grundades 2004 med övertygelsen att ökande ekonomisk ojämlikhet på sikt skulle orsaka finansiell kris och depression. Globaliseringen av världsekonomin sedan 1980-talet har medfört att löneskillnaderna i världen har minskat. Det har skett en ökning i tillväxtländerna och en minskning i den industrialiserade världen. I Europa, USA och Japan har löneandelen av förädlingsvärdet i ekonomierna sjunkit och konvergerat till omkring 65%. Eftersom lönerna svarar för huvuddelen av efterfrågan i en ekonomi betyder det att värdet av det som producerats blivit större än den köpkraft som genererats av lönerna. Otillräcklig efterfrågan leder till stagnerande ekonomi och recession. Men trots att globaliseringseffekten varat i flera decennier har världsekonomin ändå med några undantag vuxit med omkring 3% om året. Det har möjliggjorts av att många skuldsätter sig och konsumerar för pengar som de räknar med att få i framtiden. För att använda Occupy-rörelsens termer kan man säga att de rikaste 1% lånar pengar till de mindre rika 99% så att de sistnämnda kan konsumera mera och så att produktionen, och därmed vinsterna, kan fortsätta att öka. Så kan det fortsätta en tid men efterhand ackumuleras en mängd obetalbara skulder och då blir det problem.

Det mesta av de pengar som cirkulerar på

marknaderna har skapats ”ur tomma intet” av bankerna i form av lån till privatpersoner, företag, kommuner och stater. Detta kallas ”reserve-fractional banking” men är inte något nytt. Under medeltiden var guld ett viktigt betalningsmedel men det hade en nackdel. Köpmännen färdades ofta långa sträckor i odsliga områden och deras värdeföremål var begärliga byten för stråtrövare. Då föreslog guldsmeder att köpmännen skulle lämna in sitt guld till förvaring hos dem mot att de fick ett papper som kunde användas som betalningsmedel. Det fungerade bra och efterhand insåg guldsmederna att köpmännen aldrig tog ut allt sitt guld och därför kunde de skriva ut papper på mera pengar än de hade till förvaring. Det innebar ett incitament till ökad ekonomisk aktivitet och ökat välstånd i samhället.

Bankerna kan emellertid inte skapa hur mycket pengar som helst. Det finns internationella regler – Basel III – för kapitaltäckning som syftar till att säkerställa stabiliteten i det finansiella banksystemet. En banks kärnkäpital – ”core tier 1 capital” – kan utgöras av likvida medel t.ex. pengar som aktieägare satsat i företaget. Utlåningen är sedan en multipel av kärnkäpitalet. Enligt Basel III bör kärnkäpitalet vara minst 4 procent av utlåningen. Det innebär att om en bank har en miljard i kärnkäpital skulle den kunna skapa nya pengar att låna ut upp till 25 miljarder, dock beroende på vilka risker som är förknippade med lånen. En oberoende bankreglerare bedömer dessa risker. Större risk innebär mindre volym på utlåningen i förhållande till kärnkäpitalet. I EU har nyligen skapats ett överordnat bankregleringsorgan – European Banking Authority.

Detta system – som kallas ”fractional banking” innebär att bankernas utlåning skapar ett penningberg men samtidigt ett lika stort skuldberg. Om ett lån betalas tillbaka till banken försvinner motsvarande pengar från penningcirkulationen och från bankens balansräkning. Kvar av projektet finns den ränta banken fått under lånetiden och de värden som skapats i ett företag eller de varor eller tjänster som en privatperson köpt.

Om en låntagare går i konkurs kan inte banken bara skriva av lånet och fortsätta som om ingenting har hänt eftersom pengarna ändå skapats ur tomma intet. Banken måste täcka låneförlusten med eget kapital från vinstmedel eller fonderade medel eller från tillskott från aktieägare genom nyemission. Först då kan banken avföra

lånet från sin balansräkning. Det betyder återigen att ett mot lånet motsvarande belopp undandragits från penningcirkulationen. Om banken inte lyckas täcka förlusten med egna medel och staten inte vill rycka in och ta över skulden så måste banken stänga sina portar och avveckla verksamheten. Övriga kunder och konton tas över av andra banker eller staten.

En mindre del – vanligen under 10% - av den cirkulerande penningmängden består av mynt och sedlar som getts ut av suveräna stater. Staten kan öka den cirkulerande penningmängden genom att trycka och ge ut nya sedlar – ”fiat money” – dock med risk för inflation.

Ovanstående är den bild jag fått av hur bankväsendet fungerar och det får bli bakgrund till funderingar om Eurokrisen.

När det gäller Mario Rossis projekt med kall fusion – eCat – så har fyra svenskar, varav minst två är fysiker, startat ett företag i London med namnet Hydrofusion som fått i uppdrag av Mario Rossi att saluföra eCat i nordeuropa.

Hydrofusion skall öppna ett lokalkontor på Mäster Samuelsgatan i Stockholm. Namnet på den första köparen av 1 megawattkraftverket är ännu inte offentligt. Om det rör sig om en militär enhet lär det förbli hemligt. Jag har i alla fall beställt ett 10 kW minikraftverk och står på en väntelista. När 10 000 potentiella köpare anmält intresse skall massproduktion påbörjas, eventuellt inom ett år. (VB Nr 37 - 2011-11-25)

3. Eurokris och ojämlikhet

Något som kommit som en överraskning för mig är att alla pengar som vi rör oss med tycks härröra från banklån. Inklusivt min pension och tidigare min lön från landstinget. Region Skåne hade år 2010 skulder på 20 miljarder kronor vilket balanserades av anläggningstillgångar med ungefär samma värde. Skatteintäkterna tycks gå till amorteringar och räntor på lånen. Också staten finansierar sin verksamhet med lån från den privata sektorn. Det betyder att när en stat får ekonomiska problem så är den helt utlämnad till godtyckliga beslut i privata kreditvärderingsföretag som Standards & Poor's, Fitch och Moody's, som styr vilken ränta staten skall betala på sina lån. Om en stat måste lägga ut mer än 20 procent av sina skatteintäkter på låneräntor är bankrutten nära.

Den nuvarande krisen i EU är en del av en

global kris som har sin grund i att successivt inkomster och förmögenhet överförs från dem som spenderar dem till dem som inte spenderar dem. Det har resulterat i för låg efterfrågan globalt – ”aggregate global demand”. De okonventionella ekonomerna Joseph Stiglitz och Nouriel Roubini har länge framhållit detta. Vid G20 mötet nyligen framlade den internationella fackliga organisationen ILO en skrivelse där det bland annat stod att läsa:” Beyond a certain threshold, levels of income inequality generate negative effects that may undermine social cohesion and economic performance. Growing attention is being given to the adverse implications for growth of high and rising inequality”. Liknande tongångar kommer från ett oväntat håll. I ett ”IMF Working Paper” har Michael Kumhof and Romain Rancière presenterat en studie där de anser sig ha visat att ekonomisk ojämlikhet kan leda till finansiell kris. Perioderna 1920-1929 och 1983-2008 uppvisade stora likheter när det gäller försämring av arbetares förhandlingsstyrka.

Roubini och Stiglitz har nyligen haft artiklar i Project Syndicate som handlar om EU-krisen. Roubinis första hade titeln ”The Instability of Inequality”. Han ser de protestaktioner som uppstått på sistone rikta sig mot den ökande maktkoncentrationen hos den politiska, finansiella och ekonomiska eliten. “The problem is not new. Karl Marx oversold socialism, but he was right in claiming that globalization, unfettered financial capitalism, and redistribution of income and wealth from labor to capital could lead capitalism to self-destruct. As he argued, unregulated capitalism can lead to regular bouts of over-capacity, under-consumption, and the recurrence of destructive financial crises, fueled by credit bubbles and asset-price booms and busts”.

I en senare artikel i Project Syndicate med titeln “Down with the Eurozone” gör Roubini skäl för smeknamnet “Dr Doom”. Han säger där att Eurozonens upplösning är ofrånkomlig.

Joseph Stiglitz artikel “To Cure the Economy” är litet mera konstruktiv men knappast realistisk. Orsakerna till krisen ser han som en del av den globala ekonomiska obalansen. Otillräcklig “global aggregate demand” på grund av den ekonomiska ojämlikheten är bara en sida. Tillväxtländernas satsning på att ha tillräckliga reserver av utländsk valuta, framför allt dollar, för att inte bli utsatta för “Soros-attacker” som på nittioalets,

minskar köpkraft och efterfrågan i de länderna.

Stiglitz rekommenderar ökade statliga utgifter med satsning på infrastruktur och ökad energieffektivitet, reduktion av den ekonomiska ojämlikheten och en reformering av det globala finansiella systemet med ett alternativ till dollarn som internationell reservvaluta.

Eurozonen och framför allt PIIGS-länderna har hamnat i en moment 22-situation som gör det omöjligt att genomföra Stiglitz förslag. För att minska statsskulden och få balans i budgeten krävs av dessa länder ekonomisk åtstramning och sänkta löner vilket minskar efterfrågan på hemmamarknaden och omöjliggör den ekonomiska tillväxt som behövs för att öka skatteintäkterna och åstadkomma ekonomisk balans. Ett alternativ till dollarn som reservvaluta skulle förmodligen göra att dollarn faller i värde och USA:s import värd över tvåusen miljarder dollar om året skulle krympa och avsevärt minska “global aggregate demand”.

Så till min egen analys av den ekonomiska situationen i världen. Först anser jag att EU-krisen egentligen är en klasskonflikt som ekonomer och media fått att framstå som en konflikt mellan nationer och kulturer.

Under nittioalets ekonomiska kris i Tyskland gjorde de tyska fackliga organisationerna eftergifter som medförde försämring när det gäller löner och arbetsförhållanden. Samtidigt gjordes drastiska nedskärningar i den offentliga sektorn. Kombinationen av låga arbetskostnader och hög produktivitet gjorde att Tyskland på några år blev världens största exportnation. När finanskrisen kom 2007-8 klagade Bush d.y. över att tyskarna sparade för mycket och borde konsumera mer. Vilka var de tyskar som sparade för mycket? De som inte fått någon löneförhöjning på flera år eller jobbade deltid eller med osäker visstidsanställning? Eller de bibliotekarier som fått sparken på grund av neddragningar i offentliga sektorn?

Samtidigt som företagen badade i pengar. Först under det senaste året har tyska arbetare fått löneförhöjning – med 4 procent. Och – mirabile dictu – Tysklands BNP har stigit tack vare ökad efterfrågan på hemmamarknaden.

När stater som Kina, Tyskland, Sverige och oljeländerna har stora överskott i sin utrikeshandel så innebär det att andra länder har lika stora underskott som måste finansieras med sparad kapital eller med lån och därmed skuldsättning. John Maynard Keynes föreslog på sin tid att både överskott och underskott i utrikeshandel skulle bestraffas.

Vem tror att en grekisk eller en portugisisk arbetare har högre lön än en tysk arbetare även om den senare haft det kärvt under många år? En arbetare i Milano kan kanske komma i närheten av en tysk arbetare men han måste med sin skatt subventionera “mezzogiorno” – regionerna söder om Rom som präglas av fattigdom, korruption och maffiavälde. Och en arbetare i Sydeuropa har betydligt mindre möjlighet att skattefuska än de rikaste 1%.

De tyska arbetarna har under år av försäkelser möjliggjort den tyska exportexplosionen. Är det rimligt att de via sina skatter skall stå för de förluster som tyska bankirer kan komma att drabbas av efter lättsinnig utlåning till fattigare länder. Angela Merkel står inför ett svårt val. Skall hon nöja sig med att som hittills predika åtstramning i Sydeuropa eller låta europeiska centralbanken trycka oändliga mängder av pengar för att rädda euron, men då på bekostnad av tyska skattebetalare.

Graden av ojämlikhet mäts vanligen med Gini-koefficient. En skala från 0 till 100 där 0 står för lika inkomst för alla och 100 då all inkomst är samlad hos en person. Ytterligheterna finns naturligtvis inte. En global mätning 2009 redovisad på Wikipedia visade att Sverige hade det lägsta värdet på 23 och Namibia det högsta på 70.

Land	gini	Land2	gini	Land3	gini
Belgien	28	Italien	33	Slovakien	26
Bulgarien	32	Lettland	37	Slovenien	24
Cypern	29	Litauen	36	Spanien	32
Danmark	24	Luxemburg	26	Storbritannien	34
Estland	34	Malta	28	Sverige	23
Finland	26	Nederländerna	31	Tjeckien	26
Frankrike	28	Polen	36	Tyskland	28
Grekland	33	Portugal	38	Ungern	28
Irland	32	Rumänien	31	Österrike	26

EU-länderna med ett genomsnitt på Gini 30 är den jämlikaste regionen i världen. Utanför Europa finns inte ett enda land med en Gini under 30. Bland de gamla industriländerna är USA mest ojämnt med Gini 45, samma som Ruanda. Japan tävlade en gång med de nordiska länderna om att vara världens mest jämlika land men efter decennier av ekonomisk stagnation har Japans Gini stigit till 36.

Gini-koefficienterna i EU framgår av tabellen ovan med euroländerna i fet stil. Länder med låga Gini-värden har klarat krisen bättre än de med höga. PIIGS-länderna ligger alla över Gini 30.

Att det är världens jämlikaste region som nu drabbats av kris skulle kunna tala emot att ojämlikheten har någon större betydelse. Förklaringen kan vara att Euron från början var en felaktig konstruktion och att det är de svagaste länkarna i kedjan – PIIGS-länderna – som drar med sig de övriga. Man kan göra en liknelse med sjutton bergsklätrare som är sammanbundna av en lina. Om en lättviktare slirar gör det inte så mycket men om en tung bjässe tappar fotfästet så kan det gå riktigt illa.

Ekonomisk ojämlikhet är inte enda orsaken till att efterfrågan på marknaderna blir för låg. Oljepriset har under hela året legat över 100 dollar per fat. Kol har också blivit dyrare och priset på gas är i Europa kopplat till oljepriset. När dollarn stärks mot euron stiger dessutom oljepriset i Europa. En omfattande opinionsundersökning nyligen i Storbritannien speglar hur situationen är i många länder i Europa i dag. Överlag klagades det över försämrade levnadsvillkor på grund av stagnerande löneutveckling, dyrare bensin, ökade kostnader för uppvärmning och högre priser på livsmedel. När kostnaderna för dessa basala nyttigheter ökar blir det mindre pengar över till mindre nyttiga, onyttiga eller rent skadliga tjänster och varor, dvs allt sådant som måste köpas och konsumeras i ökande omfattning för att en ekonomi skall växa. Under 2011 har disponibla medelinkomsten i Storbritannien minskat med 2 procent. Just nu pågår på många ställen i landet strejker och demonstrationer där det protesteras mot att de offentliganställda skall få försämrade pensionsförmåner.

Den pågående eurokrisen ger lärdomar om hur ett kommande nytt samhälle inte skall vara beskaffat. Det skall inte ha en ekonomi som kräver ständig ekonomisk tillväxt och ständigt ökande energiåtgång. Det skall inte ha ett finansiellt system som

styrts av privata intressen. Det skall vara jämlikt och jämställt.

Om krisen huvudsakligen beror på ekonomisk ojämlikhet och höga energipriser kommer de vidtagna och planerade åtgärderna endast att ha tillfällig effekt. Om krisen utvecklas till en global ekonomisk hårdsmälta så kommer bankerna att förstärkas. Då gäller det för vänstern att se till att det inte bara blir en tillfällig företeelse utan en början till ett nytt och bättre samhälle.

(VB Nr 39 - 2011-12-09)

4. Eurokrisen. Vilka skulder?

Det kan ha börjat med att president Bill Clinton fick en lysande idé. I stället för att staten lånar pengar för att satsa på sociala projekt och stimulera efterfrågan så skulle man kunna uppmuntra medborgarna att låna själva för att höja sin levnadsstandard.

Under de sista åren av sin presidenttid hade Bill Clinton medelst ekonomisk åstramning lyckats balansera USA:s statsbudget för första gången sedan 1970-talet. Men inför IT-bubblans väntade kollaps måste någonting göras för att vidmakthålla efterfrågan och skapa tillväxt. Och då kunde den här idén nog fungera. Det började med att Clinton med hjälp av tre republikaner 1999 fick kongressen att upphäva Glass-Steagall Act från 1933 som haft som syfte att förhindra banker från vidlyftig utlåning och spekulation.

An act to provide for the safer and more effective use of the assets of banks, to regulate interbank control, to prevent the undue diversion of funds into speculative operations, and for other purposes.

Full title

Colloquial name(s) Banking Act of 1933, Glass-Steagall Act

Enacted by 73rd United States Congress

Effective June 16, 1933

Sedan sänkte Federal Reserve räntan och folk uppmanades att bli egnahemsägare även om man inte egentligen hade råd till det. George W. Bush följde samma linje. En låginkomsttagare skulle kunna få låna 105% av husets värde eftersom värdet ändå efterhand skulle öka. Och folk lånade och köpte hus och lånade ännu mer när huset steg i värde. Amerikanska hushåll konsumerade för 110% av inkomsten och ekonomin blomstrade i USA och i världen. Tills bubblan brast 2007 och staten fick gå in och rädda banker som blivit "too big to fail".

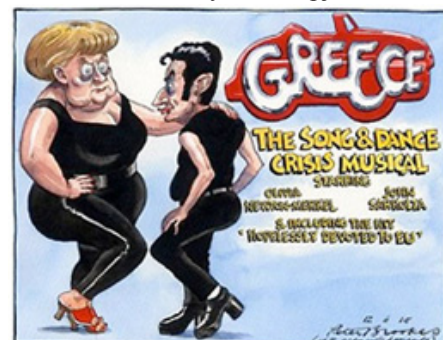
Allt detta är välbekant för dem som läst tidningar. Men man kan undra vad som hänt om den amerikanska medelklassen haft 10% högre inkomster att konsumera för. Inte orealistiskt med tanke på att de inte haft någon nämnvärd reallöneökning under 20 år då nästan hela vinsten av produktivitetöknings gått till de rikaste 1%. Förmodligen hade ekonomin blomstrat på samma sätt och bostadsbubblan spruckit. Men då inte med samma drastiska följder för världsekonomin.

I USA och EU-regionen har löneandelen av förädlingsvärdena i industrierna till följd av globaliseringen minskat till omkring 65%. En löneökning med 10% skulle öka andelen till 72% och medföra en motsvarande ökning av efterfrågan.

Ojämlighetsgraderingen med Gini-koefficienter utgår från disponibla inkomster. En höjning av arbetarlöner så att löneandelen ökar, minskar förstås ojämlikheten men minst lika viktig är hur beskattningen är utformad. Sveriges låga värde med Gini 23 (26 enligt FN-statistik) beror framför allt på omfördelning via skatt. Inkomsterna före skatt är i Sverige faktiskt mera ojämnt fördelade än motsvarande i Storbritannien med Gini 34.

Jag försöker ju leda i bevis eller i varje fall göra sannolikt att den ekonomiska ojämlikheten i världen leder till att ekonomisk tillväxt bara är möjlig om många "lever över sina tillgångar" och därmed genererar obetalbara skulder som i sista hand får tas om hand av staten och därmed skattebetalarna. Detta framgår ganska väl i USA men är mindre tydligt i Europa. Spanien och Irland med flera hade visserligen också bostadsbubblor som brast men framför allt är det här medelhavsstaterna som lånat och spenderat mer än produktionen i länderna varit värd.

Det klassiska sättet att lösa en statsskuldskris är att trycka sedlar – fiat money – och provocera inflation. Det har i viss mån utnyttjats av USA. I Europa skulle Europeiska Centralbanken ECB kunna fungera på detta sätt men där har Merkozy inte kunnat enas. Tyskland spjärnar emot.

Våra ekonomer har räknat fram en jämviktsarbetslöshet på omkring 4%. Lägre arbetslöshet än så anses kunna leda till inflation. Kan inte dessa ekonomer också räkna fram ett jämvikts-*o*jämlikhetstal som staterna kan rätta sig efter. Joseph Stiglitz efterlyste i boken "Fungerande Globalisering" ett överstatligt organ med makt att tillrättavisa stater som accepterar stor ekonomisk *o*jämlikhet. I eurozonen vill man nu genomföra en "harmonisering" av pensioner, socialförsäkringar, arbetsmarknadspolitik och finansiella regler. Varför inte då ha en Gini-koefficient på t.ex. 28 som ett mål och bestraffa stater som överskrider Gini 30 med kännbara åtgärder. Men Merkozy verkar mest intresserade av att begränsa demokratin i Europa och disciplinera klientländerna i söder. Och Reinfeldt tyckte inte det var "rätt tillfälle" att hävda fackliga rättigheter när center-höger-partierna i EU möttes i Marseille i förra veckan (DN).

På eCat-fronten händer det en del. Mario Rossi har besökt Boston och träffat den republikanske delstatssenatorn Bruce Tarr som uttalat intresse för eCat-tillverkning i Massachusetts, om det visar sig att tekniken fungerar. Rossi träffade också forskare vid MIT. Sedan har den republikanska presidentkandidaten Mitt Romney uttalat intresse för eCat.

Den stora överraskningen är dock en rapport från ett "workshop" i NASA-regi den 22 september i år. Journalisten Stephen Krivit hade med återopande av "Freedom of Information Act" fått tillgång till materialet. Den rapport som var intressantast gällde LENR (low energy nuclear reactions). Rapportören Joseph Zawodny är "senior physicist at NASA-LARC".

Efter att ha redogjort för vilka civila och militära områden där den nya energikällan kan bli aktuell gör Zawodny en sammanfattning (min översätt.):

- En billig, ren, "uppskalningsbar", bärbar energikälla som kommer att påverka ALLA.
- Unik lösning på problem med peak oil, klimatförändring, rent vatten och därmed förenad geopolitisk instabilitet.
- Snabbt och enkelt utbyte av traditionella källor för bostadsvärme och varmvatten.
- Möjliggör vitt distribuerad energiproduktion. Bostäder och företag kan generera den el de behöver - på plats.
- Möjliggör helt nya sätt att fullgöra NASAs uppgifter.

För NASA är det första steget att genomföra basala tester på teknologin. Det

skulle kunna vara klart i början av 2012... Detta kommer att ske i ett samarbete mellan Glenn Research Center, Langley Research Center och Marshall Space Flight.

Detta är häpnadsväckande. Och rapportören är förvisso ingen virrhjärna. Orsaken till att forskningen kring LENR inte fått det stöd som den tycks förtjäna är förmodligen att den "onormala" energiutveckling man sett vid tusentals experiment i hundratals laboratorier inte kunnat förklaras enligt nu känd och accepterad partikelfysik. Enligt NASA finns inom ramen för LENR en potential för energiutvinning som är lika stor som eller till och med större än för fission och het fusion. Frågan är nu om Rossis eCat öppnat en lucka till denna enorma resurs eller är ett rent bedrägeri eller resultatet av bristfälliga mätningar. Det vet vi först när någon köpare av eCat-reaktorn går ut offentligt och redovisar resultat av en teknik som dessutom skulle passa bra in i Jeremy Rifkins "tredje industriella revolution" med dess utlokaliserade energiproduktion. Vi lever minsann i intressanta tider.

VB Nr 40 - 2011-12-16

5. *O*jämlikhet och luftkonditionering

I dag hyllar jag en turk som sett ljuset. Kemal Dervis verkade tidigare i Världsbanken och är nu vice president i den aktade tankesmedjan Brookings i Washington.

I en artikel i "Project Syndicate" säger Dervis att den ökande ekonomiska *o*jämlikheten i alla länder är en viktig orsak till den finansiella krisen. När lönerna inte räcker till för allt som produceras blir det ingen ekonomisk tillväxt om inte många - individer och stater - "lever över sina förhållanden" och konsumerar för lånade pengar. Följden blir ackumulation av obetalbara skulder och finanskris.

I en rapport inför årets Världsekonomiskt Forums möte i Davos senare i januari har experter gjort en bedömning av 50 olika risker inom ekonomi, miljö, geopolitik, samhälle och teknik (DN 120112). Där bedöms ett omfattande finansiellt sammanbrott som den farligaste risken som dock inte bedöms vara så stor. "Troligast är i stället att inkomstklyftorna ökar kraftigt, vilket leder till växande sociala spänningar". Att det skulle föreligga något samband mellan dessa två risker antyds dock inte. Men där vet Veckobladets

läsare numera bättre.

Jag har länge väntat på att någon ekonomisk auktoritet skulle hävda att ökad ekonomisk *o*jämlikhet skulle kunna vara en lösning på den ekonomiska krisen. Och äntligen har det hänt. Inte oväntat är det Joseph Stiglitz i en artikel i Project Syndicate som också publicerats i den engelska tidningen Guardian (12.1). Efter att ha gjort en dyster prognos för världsekonomin under 2012 säger att det också finns goda nyheter. Att ta itu med de långsiktiga problemet med global temperaturstegring skulle minska de kortsiktiga problemen. En mera progressiv beskattning innebärande en omfördelning av inkomst från toppen till mitten och botten skulle minska *o*jämlikheten och öka sysselsättningen genom ökad total efterfrågan. Högre skatter på de rikaste skulle skapa resurser för att satsa på investeringar som syftar till att motverka klimathotet.

Tyvärr, säger Stiglitz, är en sådan politik otänkbar på båda sidor av Atlanten, särskilt i USA. I stället blir det en politik som innebär ekonomisk åtstramning med ökande ekonomisk *o*jämlikhet och tuffare regler för bankernas utlåning. Sammantaget betyder det recession och -läge för den vänster i Europa som tyvärr är svag och splittrad, och saknar idéer som kan lyfta. Men det ska vi ändra på. Hur? Jag börjar med att skriva ett brev till Jonas Sjöstedt om den makroekonomiska betydelsen av ekonomisk *o*jämlikhet. Vad gör du?

När det gäller eCat har fortfarande ingen köpare/användare framträtt offentligt och redovisat hur apparaten fungerar men Mario Rossi ångar på. I höst skall han tillverka och distribuera en miljon 10-20 kW eCat Home. De skall ge värme och luftkonditionering och vara förberedda (retrofitted) för elproduktion när den tekniken blir klar. Priset har sänkts till 1 000 - 1 500 dollar. Rossi har etablerat samarbete med det amerikanska företaget "National Instruments" som också är leverantör av utrustning till Cern-laboratoriet. Robotar kommer att tillverka eCat Home.

(VB Nr 1 - 2012-01-20)

6. *Kall fusion - löfte eller hot?*

När jag slutade skriva om Peak Oil för att ägna mig åt det nya samhälle som skall växa fram ur ruinerna av det nuvarande när oljan blir för dyr, så var det ett energislått samhälle jag tänkte mig. Det är inte så säkert längre att det måste bli så. Det börjar bli alltmer uppenbart att det som kallas "kall fusion" eller LENR (Low Energy Nuclear Reaction) kan bli en "game changer" på energiområdet. Un-

der ett tjugotal år har hundratals forskare lyckats få ett litet överskott av energi vid experiment med kall fusion. Mario Rossi var med sin eCat den första att producera så mycket överskott att tekniken kan utnyttjas kommersiellt. På en del tillförd energi får Rossi ut 6 delar energi i form av värme. I sin reaktor sammanför Rossi nickel, vätgas och en katalysator som är hemlig. Enligt Rossi kan 1 gram nickel ge energi motsvarande 100 kg olja. Skeptikerna på området är dock inte övertygade om att Rossis apparat fungerar som han säger. Bland annat för att kall fusion inte anses möjlig enligt Standardteorin för elementarpartiklar. Att Rossi ändå är på rätt spår stöds av att han nu fått konkurrenter. Det grekiska företaget Defkalion samarbetade med Rossi under våren 2011 men kontakten bröts i somras efter en konflikt. Defkalion presenterar nu sin egen eCat. Man säger att man visserligen vet vad Rossi har i sin reaktor men man har utvecklat en egen linje som gett upp

till 30 gånger insatt energi och temperaturer upp till 650 gr.C vilket möjliggör elproduktion. Defkalion kallar sin reaktor Hyperion och har inbjudit intresserade forskare och företag att komma och göra oberoende tester. Det grekiska företaget räknar inte med att tillverka reaktorerna utan bara sälja licenser för tillverkning.

Från Boston kom häromdagen en rapport att det i samband med en snabbkurs i kall fusion vid MIT gjorts ett fusionsexperiment där man fått ett överskott av energi, tio gånger den insatta. Kursen leddes av professor Peter Hagelstein och experimentator var dr. Mitchell Swartz.

Det är förstås dåliga nyheter för Mario Rossi men en bekräftelse på att kall fusion eller LENR är på riktigt och inte bara en myt. Man kan förstå varför Rossi sett det så viktigt att snabbt komma ut med en massproducerad billig reaktor innan konkurrenterna hinner före.

I Barack Obamas tal "State of the Union" i januari drog han en lans för alter-

nativ energi och bland annat sa han att "det amerikanska försvarsdepartementet, världens största energikonsument, kommer att ge ett av de största bidragen i historien till ren energi när marinen inhandlar tillräcklig kapacitet för att försörja en halv miljon hushåll med elektricitet". Obama sa inte vilken energikälla det rörde sig om men eCat-bloggarna läser mellan raderna att Obama blivit "briefad" om kall fusion och kommer att utnyttja det i valrörelsen inför presidentvalet. Men hittills är det bara republikanska politiker som förespråkat kall fusion.

Vad händer om vi får oändliga mängder billig, ren energi i en värld där vi när det gäller förnyelsebara resurser av alla slag globalt redan konsumerar uppskattningsvis 25 procent mer än naturen kan reproducera och restprodukterna av mänsklig aktivitet överskrider vad naturen kan hantera?

(VB Nr 3 - 2012-02-03)